

ЗМІСТ

Від укладачів.....	3
Скарби античної словесності. Мирон Борецький.....	5
А.....	23
Б.....	102
В.....	113
Г.....	134
Д.....	197
Е.....	230
З.....	269
І.....	277
Й.....	293
К.....	294
Л.....	349
М.....	386
Н.....	413
О.....	426
П.....	441
Р.....	510
С.....	521
Т.....	569
У.....	590
Ф.....	592
Х.....	629
Ц.....	635
Ю.....	650
Я.....	661
Бібліографія перекладів і переспівів творів давньогрецьких, давньоримських письменників українською мовою.....	665
Антології, хрестоматії	665
Персоналії (грецька література).....	666
Персоналії (римська література).....	692
Християнські письменники.....	708
Ліонімна поезія.....	708
Епіграфічна поезія.....	709
Епітафії	709
Покажчик статей.....	711

АБАРІС → ГІЄРАТИЧНА ПОЕЗІЯ

АВГУСТ, ГАЙ ЮЛІЙ ЦЕЗАР ОКТАВІАН (*Augustus, Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus*) – рим. імператор, засновник системи принципату, 23. IX. 63 р. до Р. Хр. – 23. VIII. 14 р. по Р. Хр. Народився у Римі. Його батько виконував обов'язки претора, був намісником у Македонії, повертаючись з якої раптово помер. Мама, Атія, була племінницею Юлія Цезаря, який всиновив Октавіана, що перейшов таким чином з роду Октавіїв у рід Юліїв. У молоді роки здобув грунтовну освіту. В боротьбі за владу А. укладав союзи, виходячи з політичної доцільності. Зокрема, спершу він опирався на підтримку Марка Туллія Ціцерона, згодом погодився на внесення знаменитого оратора до т. зв. проскрипційного списку, що призвело до смерті останнього. Після вбивства Юлія Цезаря (15 березня 44 р. до Р. Хр.) А. вів п'ять громадянських війн: першу і останню проти Марка Антонія. У 42 р. до Р. Хр. уклав угоду з Антонієм та Лепідом, відому як Другий тріумвірат. Після перемоги над флотом Антонія та Клеопатри у вересні 31 р. до Р. Хр. у морській битві біля мису Акцій А. залишається єдиним переможцем цих громадянських війн. У 29 р. до Р. Хр. А. офіційно прийняв *praenomen* “imperator”, що символізувало його владу над армією. У 28 р. він отримав титул першого громадянина (*princeps civium*). 16 січня 27 р. сенат надав Октавіану ім'я “*Augustus*”

(Август – священий). У 2 р. до Р. Хр. він отримав від сенату титул “Батько батьківщини” (*Pater Patriae*). Не маючи права бути народним трибуном, оскільки належав не до плебейського, а до патріціанського роду, А. водночас користувався владою народного трибуна, неодноразово обирається консулом, виконував обов'язки цензора, з 12 р. до Р. Хр. очолював жрецьку колегію понтифіків (*Pontifex Maximus*). Релігійна політика А. сприяла посиленню його влади. Підтримувалися культи богів, які вважались приятелями до роду Юліїв (Марс, Аполлон, Венера). У списку сенаторів його ім'я було записане першим, тобто він був “принцепсом сенату” (*Princeps senatus*) і під час голосування висловлювався першим. Система, яка склалась у Римі за А. і проіснувала до Діоклетіана, отримала назву “принципат”. Суть її зводиться до того, що у руках однієї людини – принцепса, концентруються повноваження, які за Республіки були розподілені між різними магістратами. При цьому повноваження принцепса мають ще й менші обмеження. Важливою складовою системи принципату стала політична пропаганда. Монети, релігія, архітектура, твори мистецтва та літератури, навіть законодавство – усе це було поставлено на службу новій владі, новому режимові як знаряддя пропаганди. Великі поети того часу – *Вергiliй*, *Гораций*, *Проперцій* теж були причетними до створення августівської ідеології. Приймалися закони, спрямовані на

піднесення суспільної моралі, зміцнення інституту сім'ї, що повинно було підкреслити чесноти А. і підняти його авторитет у державі. Пропагандистські завдання виконував звіт А. про його діяльність – “Діяння божественного Августа” (*Res gestae divi Augusti*), що був відкритий ще у XVI ст. Інколи цей твір називають також “*Monumentum Ancyranum*”, за місцем знаходження першої копії (давня Анкіра, суч. Анкара). Оригінал напису було розміщено біля входу у мавзолей А., а копії з нього виставлені у низці міст Рим. імперії лат. та гр. мовами (знайдені в Аполлоні та Антіохії). Твір розділений на 35 глав, що охоплюють найважливіші моменти правління А. Зміст документу повинен перевонати читача у реальності двох основних досягнень, що пропагувались упродовж усього періоду правління А.: встановлення миру (*Pax Romana*) і відновлення Республіки (*Res publica restituta*). Перелік досягнень А. покликаний підкреслити весь позитив його правління. Яскраво це ілюструють глави, присвячені зовнішній політиці. А. наголошує, що він часто вів громадянські та зовнішні війни на суші і на морі; отримавши перемогу, дарував прощення всім громадянам, що молили про це, очистив море від розбійників, розширив територію Рим. держави і т. д. Факти, які не вписуються у визначену автором схему, просто оминаються. Жодним словом не згадано про трагедію 9 р. по Р. Хр. у Германії, де херуски на чолі з Армінієм зничили три легіони разом з полководцем – Квінтілем Варом, легатами і всіма допоміжними військовими. Переконують “*Res gestae*” і в тому, що держава, після припинення громадянських війн, була передана А. під владу сенату та рим. народу. Наголошено на тому, що усі свої повноваження А. отримав за ініціативу сенату та рим. народу. “*Res*

gestae divi Augusti” є важливим джерелом для вивчення історії ранньої Рим. імперії. А. є також автором поетичних, прозових творів: *епіграм*, ущипливих *фесценін*, поеми “Сицилія” (*Sicilia*), ймовірно географічно-історичного характеру. Його трагедія “Аякс” (*Ajax*) залишилася незакінченою. Складав також *епітафію* для Друса, писав і виголошував промови, особливо похоронні (бабці Юлії Агріппи, Марцеллові та ін.), написав біографію Друса, багато листів. А. є автором твору, що, ймовірно, називався “Коментарії про своє життя” (*Commentarii de vita sua*) у 13-ти кн., де описав своє життя до 25 р. по Р. Хр., присвятивши цей твір Агріппі та *Меценатові*. Агріппі також присвячено “Заохочення до філософії” (*Hortationes ad philosophiam*). Справи державні описані А. у творі “Бревіарій усієї імперії” (*Breviarium totius imperii*). Відомий і його памфлєт-пасквіль до Брута на Катона (*Rescripta Bruto de Catone*). Від творів А. збереглися лише фрагменти.

Олег Петречко

АВГУСТИН, АВРЕЛІЙ (*Augustinus, Aurelius*) – св., лат. христ. письменник, богослов і філософ, 354–430 рр. Народився в Тагасті (Нумідія, Півн. Африка), в родині рим. громадянина середнього достатку. Батько, патрицій, куріалій міста, був поганином, що вихрестився аж перед смертю. Мати, Моніка, була християнкою, і А. здобув освіту завдяки їй. Він із відчіністю згадує це у “*Сповіді*”. Патрицій, втішений успіхом свого сина у школі в Тагасті і Мадаврії, вирішив послати його 371 р. у Карфаген для подальшого навчання. У 373 р. А. разом зі своїм другом Гоноратом захопився маніхізмом, від якого він згодом відречеться, бо маніхейці, за його словами, руйнують усе і не будують натомість нічого,